

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Гэгэтуйская средняя общеобразовательная школа»

ПРИНЯТО

на педсовете

Протокол № 1

«29» августа 2022 г.

СОГЛАСОВАНО

зам. директора по УВР

Рад /Хадагаева Р.Г../

«29» августа 2022 г.

Рабочая программа учебного предмета

« родной язык»

(базовый уровень) 8 класс

2022 – 2023 учебный год

Учитель: Цыбикова Туяна Бадма-

МБОУ «Гэгэтуйская С

(1-ая квалификационная п

ТАЙЛБАР И БЭШЭГ

Буряад хэлээр зохёогдоһон ажалай программа хадаа Россиин Федерациин ба Буряад ороной эрдэм һуралсалай Министерствын тогтоолнууд ба Гэгээтэйн дунда һургуулиин һуралсалай түсэб ба ажалай программа зохохо положени дээрэ үндэһэлжэ зохёогдоһон болоно.

Буряад хэлэнэй багшанарай, хумүүжүүлэгшэдэй урда табигдаха шухала зорилгонууд:

- ургажа ябаа залуу үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэһэ һууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхеэр үгэхэ;
- һурагшадые Буряад республикын гүрэнэй аман ба бэшэгэй хэлэтэй болгохо;
- ниитын болон ажахын хэрэгтэ түрэлхи хэлээ хэрэглүүлжэ һургаха;
- арадайнгаа түүхэ, аман зохоолойн баялиг, ёһо заншал, соёл болбосорол – эдэ бүгэдэндэ түшэглэн, тэдэниие һургажа, хугжөөжэ, хүмүүжүүлжэ, буряад үндэһэ яһатанай гүнзэгы мэдэрэл бүрилдүүлхэ.

Зорилгонууд

1. *Һурагшадые литературна хэлэндэ һургалга.* Абяануудые зүбөөр үгүүлхэ, үгэнүүдэй лексическэ удхые зүб ойлгохо, удхын сохилто зүбөөр хэрэгдэхэ дадалтай болгохо. Мэдүүлэл соо хэрэглэгдэһэн үгэнүүд һуури байраа зүбөөр олоһон, удхынгаа талаар бэе бэетэе зүбөөр холболдонхой байха ёһотой. Нютаг хэлэнэй онсо илгаануудта анхаралаа хандуулха: алибаа нютагта тус үгы гү, али абяе иигээд үгүүлдэг, харин литературна хэлэндэ иимээр үгүүлдэг гэжэ зэргэсүүлэн ойлгуулха шухала.

2. *Һурагшадай үгын нөөсые арьбажуулга ба мэдүүлэл зохёолгы хүгжөөлгэ.* Уран зохёол, сонин, сэтгүүлнүүдые уншадаг һурагшын хэлэн тодо сэбэр, үгэ баянтай, мэдүүлэлнүүдые зүбөөр найруулха дадалтай байдаг. Хүшэр удхатай үгэнүүдые ойлгуулжа хэрэглүүлхэ шухала, словарна хүдэлмэри хэшээл бүхэндэ эмхидхэгдэжэ байха ёһотой. Хэрбээ һурагшада ойлгогдосогүй үгын байбалнь, «Буряад хэлэнэй сахим һураха ном» соо «Толи» гэһэн бүлэг нээбэл, багшанарай ба һурагшадай хэрэглэхэ 14 зүйлэй толинуудые ашаглан, хэрэгтэй үгэнүүдэй зүб бэшэлгэ, оршуулга, тайлбаринь олдохо аргатай.

3. *Холбоо хэлэлгэдэ һургалга.* Буряад хэлэ заалгын гол зорилгонуудай нэгэн – хүнүүдэй хоорондоо харилсаха арга боломжо гүнзэгырүүлгэ, һанал бодолоо зүбөөр, үгэ баянтайгаар дамжуулха шадабари хүгжөөлгэ. Энэ шадабари болон дадал буряад хэлэнэй, уран зохёолой ба дунда һургуулида үзэгдэжэ байгаа бүхы предметүүдээр хэшээлнүүдтэ хэлэлгэ хүгжөөхэ элдэб даабаринуудые һурагшадаар дүүргүүлхэдэ бэхижүүлэгдэдэг. Зохёолго болон найруулга бэшэхын тула һурагшад хүдэлмэрингөө сэдэб зүбөөр шэлэн олохо, гол удхыень тодоор ойлгохо, юрын гү, али орёо түсэб зохёожо шадаха дүршэлтэй болохо ёһотой. Үгэнүүдэй удхые, тэдэнэй холбоо, хэлэлгын уран аргуудые зүбөөр хэрэглэхэ. Оролто хубия – шухала хубида, түгэсхэлдэ гуримтайгаар шэнжэлэн орожо, зохёолгоёо бэшэхэ.

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты):

- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ;
- оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдэндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдэндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо;

- тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байханаа, өөрынгөө хандаса харуулха;
- уншаха, харилсаха дуратай байха;
- бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ;
- өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха;
- түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха;
- өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ, зорилгыень табиha;
- багшатаяа сугтаа нуралсалай проблемнэ асуудал яажа шиидхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиha;
- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ нураха, критеринүүдые зохёохо;

Оршон тойрониё шудалха шадабари (познавательные УУД):

- текстээр дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань амар бэ, идейнь ямар бэ?
- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;
- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;
- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- анализ, синтез хэхэ;
- шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондохолбоо харуулха, тодоруюлан зохёон тогтоохо;
- бодомжолхо.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- хэлэлгып зорилгоһөө дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол амин ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха;
- хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, хэрэгтэй сагта монолог үг, али диалог хэрэглэжэ шадаха;
- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;
- хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;
- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;
- асуудалнуудыё табиha.

VIII класс

1. Дабталга.
2. Синтаксис тухай юрэнхы мэдээн
3. Холбуулал тухай ойлгосо
4. Холбуулалнуудай бүридэлдэ ороһон үгэнүүдэй харилсаан
5. Мэдүүлэл
6. Юрын мэдүүлэлэй байгуулга
7. Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд
8. Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд
9. Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд
10. Мэдүүлэлэй тододхоһон гэшүүд
11. Мэдүүлэлэй гэшүүд болодоггүй үгэнүүд
11. Дахуулал тухай юрэнхы мэдээн

Календарно-тематическа түсэблэлгэ

Хэшээ лэй №	Хэшээлэй темэ	Үгтэһэн саг	Хэшээл үнгэргэлгэ		
			Түсэбөөр (по плану)	Бодотоор (факт.)	Тэмдэглэл
1	Буряад хэлэн-арадай хэлэн	1			
2-3	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2			
4-5	Орфографи дабталга	2			
6	Шалгалтын хүдэлмэри	1			
7-9	Хэлэлгын хубинуудые дабталга	3			
8-9	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2			
10	Буряад хэлэлгын байгуулга	1			
11	Синтаксис тухай юрэнхы мэдээн	1			
12	Холбуулал тухай ойлгосо	1			
13-14	Холбуулалнуудай илгарал	2			
15	Тогтомол холбуулалнуудай удха	1			
16-17	Тааралдал, хүтэлбэри, шадарлал	2			
18-19	Шалгалтын хүдэлмэри	2			

20	Мэдүүлэл тухай ойлгосо	1			
21	Холбуулал мэдүүлэл хоёрой илгаа	1			
22	Мэдүүлэлнүүдэй хэлэгдэһэн зорилгоороо, мэдэрэлээрээ илгаа	1			
23	Дутуу ба хүсэд мэдүүлэлнүүдые бэхижүүлгэ	1			
24	Юрын мэдүүлэл. Юрын мэдүүлэлэй байгуулга.	1			
25	Нэрлэһэн мэдүүлэл	1			
26	Нюургүй, тодо бэшэ нюуртай мэдүүлэлнүүд	1			
27	Тодо нюуртай мэдүүлэл	1			
28	Хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд	1			
29-30	Шалгалтын хүдэлмэри	2			
31-32	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2			
33	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	1			
34	Нэрлүүлэгшэ	1			
35	Хэлэгшэ	1			
36	Практическа хүдэлмэри	1			
37	Нэрлүүлэгшэ хэлэгшэ хоёрой хоорондохи зурлаа	1			
38	Х\Х: Алтаргана тухай	1			
39	Бэхижүүлгэ	1			
40-41	Шалгалтын хүдэлмэри	2			
42	Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд	1			
43	Элирхэйлэгшэ	1			
44-45	Хабсаргалта, тэрэнэй илгарал	2			
46-47	Сэхэ ба хазагай нэмэлтэ	2			
48-49	Ушарлагша	2			
50-51	Мэдүүлэлэй гэшүүдээр шүүлбэри	2			
52-53	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2			
54-55	Мэдүүлэлэй тододхоһон гэшүүд	2			
56-57	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2			
58-59	Нэгэ түрэл гэшүүд.	2			
60	Нэгэ түрэл бэшэ элирхэйлэгшэнүүд	1			

61-62	Шалгалтын хүдэлмэри	2			
63-64	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2			
65	Хандалга. Хандалгын сэглэлтын тэмдэгүүд	1			
66	Оролто үгэ. Оролто мэдүүлэл.	1			
67	Аянгалһан үгэ. Сэглэлтын тэмдэгүүд.	1			
68-69	Шалгалтын хүдэлмэри	2			
70	Дахуулал тухай юрэнхы ойлгосо.	1			
70-71	Дахуулалай илгарал	2			
72-73	Юрын ба бэеэ дааһан дахуулалнууд	2			
74-75	Мэдүүлэлэй шүүлбэри	2			
76-77	Шалгалтын хүдэлмэри	2			
78-80	Холбуулал тухай ойлгосо Холбуулалай илгаанууд	3			
81-82	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2			
83-85	Мэдүүлэл тухай ойлгосо Мэдүүлэлэй илгаанууд	3			
86-87	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2			
88-90	Дахуулал тухай ойлгосо Дахуулал илгаанууд	3			
91-92	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2			
93-94	Шалгалтын хүдэлмэри	2			
95-96	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2			
97-98	Проектнэ хүдэлмэри	2			
99-102	Сахим номоор ажалнууд	4			
101-104	Шалгалтын хүдэлмэри	2			
105	Жэлэй дүн гаргалга	1			

Хэрэглэх методическа литература

С.Г. Ошоров, Ж.Ц. Жамбуева «Буряад хэлэн» 8-дахи класс, Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2016 он.

Методическа дурадхалнууд С.Г. Ошоров, Ж.Ц. Жамбуева Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2017 он.

«Буряад нургуулиин программанууд» Буряад хэлэн 5-11 класс Д.Д. Санжина, Г.Д. Будаева, Б.Б. Будаин Улан-Үдэ «Бэлиг» 2008 он.

Шарланова Н.Ц., Раднаева Е.Д. «Буряад хэлээр тестнүүд» Улан-Үдэ 2008 он.

Д.Б. Базарова «Буряад хэлээр тестнүүд» Улан-Үдэ «Бэлиг» 2009 он.

Л.Д. Шагдаров «Буряад хэлэнэй бэшэгэй дүрим» Улаан-Үдэ «Бэлиг» хэблэл 2009 он.

У-Ж.Ш. Дондуков, Б.Б. Лхасаранова «Учебник бурятского языка» Улан-Үдэ Издательство «Бэлиг» 2006 он.

«Буряад хэлэн» электронный учебник бурятского языка.

